

УДК 94:061.2:272(438)''1867/1923''
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.29>

Журба М. А.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Приходько М. М.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ПОЛЬСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО ТІШИНСЬКОЇ СИЛЕЗІЇ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПISУ)

Подается інформація про досягнення тішинських педагогів, аналізується процес становлення їх національної свідомості, започаткуванню традицій які стали базовою складовою педагогічної культури польських працівників сучасної школи. Саме розуміння поступу педагогічного товариства у Польщі у добу відсутності незалежності надають нам мотиваційні стимули до розбудови сучасної української освітньої системи.

Це дослідження є спробою долучитися до тематичного дискурсу. Викладені в даній розвідці міркування не претендують на вичерпність та остаточність на шляху до заповнення усіх лакун в історії окресленої організації. Дана стаття обмежується лише актуалізацією низки тематично обраних сюжетів, досліджуваної теми, і демонстрацією на цьому тлі майже тридцятирічної діяльності Польського педагогічного товариства.

Прослідковано, що початки організованого професійного руху польських учителів у Верхній Сілезії слід шукати ще в часи, коли північна частина регіону опинилась в складі німецької держави, а південна частин – Тішинська Сілезія, була складовою багатонаціональної монархії Габсбургів. Саме на цьому клаптику землі в 1889 році завдяки зусиллям кількох польських педагогів була створена перша в Сілезії педагогічна організація – Польський педагогічний гурток, перетворений через кілька років на Польське педагогічне товариство (РТР).

Діяльність Польського педагогічного товариства вписана в історію освіти Тішинської Сілезії. Ця організація відіграла провідну роль у формуванні національної свідомості вчителів і в надиханні вчителів до підвищення кваліфікації, а також у розробці підручників і навчальних посібників.

Завдяки праці Товариства були створена платформа польської інтелігенції, яка в подальшому, в 1918 році змогла сформувати на своїй базі освітню мережу, адміністрацію та інші освітні установи у вільній польській державі.

Шлях, який привів тішинських педагогів від неорганізованих спроб персональних контактів, через несміливі спроби комунікації, до організації конференцій та перших форм самоорганізації, до заснування Польського педагогічного товариства.

Історія окресленої організації є гарним прикладом формування та розвитку одного з найважливіших сегментів польської інтелігенції, що бере свій початок переважно із селянського населення – місцевих педагогів.

Окреслені головні віхи діяльності організації, виділені найбільш знакові моменти її історії. На базі широкого масиву документальних джерел прослідковано організаційну, соціально-комунікаційну, фінансову функції Товариства.

Ключові слова: національна самосвідомість, польська педагогіка, видавнича діяльність, засоби комунікації, артикуляція інтересів, модернізація освіти.

Постановка проблеми. Недостатньо дослідженим залишається фінансовий аспект діяльності організації, кроки спрямовані на подолання помилок в структурі організації.

Огляд останніх досліджень. В праці Люції Давід «З історії Польського педагогічного товариства в Тішинській Сілезії» були описані початкові роки функціонування ППТ, виокремлені позитивні та негативні чинники в умовах яких діяло Товариство. А. Вашек в своєму доробку

«Польське педагогічне товариство в Тішинській Сілезії (Внесок до історії вчительського руху) відслідковує починання організації на шляху розбудови польського педагогічного простору. А. Зайонц в своїй праці «Польське педагогічне товариство в Тішинській Сілезії (1889–1924)» доводить історичну функцію ППТ, ідентифікував основні успішні кроки організації на шляху модернізації законодавства пов'язаного з функціонуванням польської школи.

Мета – висвітлити основні напрямки діяльності Польського педагогічного товариства.

Виклад основного матеріалу. Момент зародження польського професійного вчительського руху у Сілезії Тішинській, важко встановити через брак репрезентативних джерел. На підставі фрагментарних архівних матеріалів можна зробити висновок що вже близько 1840 р. однодумці-педагоги гуртувалися в гуртки з метою концентрації зусиль на шляху до розбудови польського освітнього простору. Вони відчували потребу підняти питання існуючих проблем в педагогічній галузі, шукати гуртом шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Вже більше століття від офіційного заснування Польського педагогічного товариства в Тішинській Сілезії, що випало на вересень 1896 р., наштовхує нас на рефлексії щодо місця і ролі цього об'єднання в історії місцевої освіти згадати славетні сторінки з минулого учительського руху в тішинському краї.

Дане дослідження є спробою висвітлити події тісне пов'язані із досліджуванним Товариством. Викладені в даній розвідці міркування не претендують на вичерпність з даного питання, обмежуються лише метою відновлення уваги до окремих фактів з минулого руху і відображення цьому тлі основних векторів діяльності Польського педагогічного товариства.

Подолавши численні формальні труднощі, 10 жовтня 1895 р. на позачергових зібраннях Польського педагогічного гуртка було прийнято постанову про його розпуск і створення Польського педагогічного товариства, яке було офіційно утворено 5 вересня 1896 р. після прийняття його статуту, затвердженого державним урядом в м. Опава і підготовленого Єжи Кубішом і Яном Гечкою. Відповідно до положень статуту, головною метою Товариства була боротьба за права польської мови в школі та підтримка вчителів регіону. Ці завдання досягалися шляхом організації конференцій, нарад, лекцій, професійного навчання членів організації та видання власного друкованого органу – «Miesięcznik Pedagogiczny» (Педагогічного місячника).

Часопис «Miesięcznik Pedagogiczny», був засобом комунікації Товариства з польською спільнотою, державними органами, інструментом артикуляції потреб членів організації та донесення їх до широкого загалу. Журнал Польського педагогічного товариства у Тішині, був єдиним періодичним виданням в Сілезії, присвяченим польській освіті.

Як офіційний часопис «П.П.Т.», «Miesięcznik Pedagogiczny» мав на меті бути відзеркаленням його поточної діяльності та квинтисецією колек-

тивної праці його членів, був своєрідним стягом за якими стояла плеяда згуртованих однодумців-педагогів [1, с. 1].

Тогочасні освітяни прагнули «просвітити розум» простого сільського люду. Наука мала підштовхувати польських селян до «міркувань в собі» – до рефлексії. Увесь багаж знань, на думку, діячів освіти мав бути утилітарним, тобто мав бути практично застосованим в повсякденному житті. Говорилося у часописі: «Все народне господарств було в полі зору, і способи лікування великої рогатої худоби, і ідеї розвитку міської промисловості, і необхідність гартування організму, і адаптація його до праці. Водночас навчання дівчат мало на меті – формування з них добрих дружин, матерів та домогосподарок. В домогосподарстві, особливу увагу має утримання будівель і дахів, а також безпека від пожежі» [2, с. 2]. Як бачимо з даного уривку, на думку членів П.П.Т. освіта в школі мала культивувати в першу чергу побутові навички польських селян, даний вектор мав бути головним, пересікаючись за ступенем важливості із закріпленням польської мови викладання в регіональних школах.

Піднімалось неодноразово в засіданнях Товариства і питання національної приналежності та упередженості контролюючих органів в освітньому сегменті регіону. Стверджувалося, що: «окружні інспектори – це насамперед німецькі чиновники, які навіть недостатньо володіють польською мовою, які переважно обтяжені канцелярською роботою, вони не здатні займатися найважливішими справами польської освіти. Навіть районні та національні конференції організуються таким чином, що німецька більшість відкидає найкращі пропозиції слов'янської меншини» [3, с. 3]. Дійсно, ситуація з доступом освітян з польської громади Тішинського краю була побудована таким чином, що німецька меншість цілком контролювала значущі процеси в освітній галузі та з показовою пасивністю відносилась до польських потреб.

Але не слід кваліфікувати «П.П.Т.» як антинімецьку організацію, яка займала екстреміську позицію, щодо німецької меншості краю. Підкреслювалось, що: «При вивченні навиків рахування у дітей вся діяльність повинна проводитися не тільки рідною мовою, а й німецькою. Крім того, вчитель не має оминати жодної нагоди навчити дітей використовувати німецькі назви монет, мір, ваги, поділу часу, товарів» [4, с. 4]. Як бачимо, П.П.Т. рекомендувало максимально сприяти ознайомленню дітей з поширеною в торгівельній

сфері німецькою термінологією, що знову ж таки підтверджує принцип утилітарності навичок які учень засвоїв в школі.

Розглянемо державну позицію в питанні засад народної школи в Тішинській Силезії. Так, державний шкільний статут описує завдання народної школи таким чином: «Завдання народної школи полягає в тому, щоб: виховувати дітей морально, розвивати їхню духовну діяльність, озброювати їх знаннями і вміннями, потрібними для подальшої освіти на все життя, і, нарешті, закладати основи для виховання активних людей і членів суспільства» [5, с. 5]. З огляду на даний опис, можемо прийти до висновку, що принцип утилітарності освіти здобутої в народних школах був принциповим не лише для П.П.Т., але і декларувався офіційно владними структурами.

Нерівномірним був розвиток регіонів Австро-Угорської імперії в освітній галузі. Повідомлялося, що: «Наскільки гірші в цьому відношенні умови у нас у Силезії, де на понад 200 тис. польського населення немає навіть жодної польської восьмикласної школи. Серед існуючих народних шкіл для польського населення більшість – це школи слабо організовані, в яких класи переповнені, байдуже населення через бідність і невігластво відвідування учнями школи знаходиться на дні [6, с. 6]. Як інформує нас даний уривок, Тішинський край не мав жодної 8-класної коли, на відміну від інших регіонів імперії, в той самий час населення не вбачало в школі користі і учні не відвідували класи на належному рівні.

Вболівало П.П.Т. за популяризацію польської мови викладання в народних школах. Так, «що потішило нас, сілезьких учителів, поляків і чехів, у оголошеному регламенті, не розширення основної відпустки, не розмежування компетенцій, а параграф про другу національну мову» [7, с. 7].

Значні сподівання в питанні зміни відношення до освіти з боку учнів, П.П.Т. поклало на батьків і сільські (гмінні) органи влади. Зазначалося, що: «багато залежатиме від батьківських організацій та сільських громад. Допускалося, що німецька мова буде в принципі вільним шкільним предметом, батьки й опікуни зможуть, наприклад, звільнити дівчат, пастухів і нездібних дітей від цієї науки» [8, 12]. Даний інформативний фрагмент декларує нам, що німецька мова як предмет мав набути факультативного характеру, і на розсуд батьків від цього предмету могла звільнитися певна категорія учнів.

Обговорювались на засіданнях Товариства і юридичні нововведення Австрійської влади.

Підкреслювалося, що: «німецька мова навчання з політичних міркувань шкодить нашій рідній мові та нівелює статтю 19 «Положень про освіту» згідно з якими «кожній нації забезпечене право зберігати національність і мову» [9, с. 1]. Отже, члени Товариства проводили паралелі між німецьким викладанням в школах та майбутнім польської громади. Вбачали в цьому загрозу існування польскості в краї, прогнозували онімеччення польської молоді у стінах школи.

Так, «в указі від 19 вересня 1875 р. щодо кількості годин виділених на німецьку мову в народних школах зі слов'янськими мовами навчання можна прочитати наступне речення: «Хоча, кількість годин на німецьку мову в вищезгаданих (одно-, дво- і трикласних) школах середня, водночас має бути достатньо для вчителя годин викладання рідною мовою» [10, с. 2]. Як бачимо із даного уривку, німецька мова викладання корелюється в даному указі з «рідною» мовою навчання. Остання гарантувалася і кількість годин мав бути «достатнім». Дане законодавче формулювання могло бути дієвим інструментом боротьби, яку проводило П.П.Т. за права польської школи.

Іронічно відгукалися про стан освіти в краї на сторінках часопису організації. «Сьогодні ще несвідомий польський селянин – говорилося у часописі – у Силезії, посилаючи свого сина до німецької школи, наставляє свого дорогого сина «Іди синку і навчись добре по німецькі, і по польські говорити». Польський народ у Силезії не говорить польською, радше польсько-німецькою мовою, так званою «Vasserpolnisch». Це його рідна мова, а не грамотна польська. Чому польські діти, які вже не належать до польської нації, повинні вісім років вивчати в народній школі, яка не має практичного застосування в їхньому житті? Можуть говорити вдома польською 7 будинків, нехай вчать німецьку в школі» [11, с. 3]. Подібний прийом сарказму, був непоодиноким у публікаціях П.П.Т.

Яскраво характеризує наступний сюжет настрої педагогічного товариства в питанні самомотивації: «прискорення курсу вивчення німецької мови є нічим іншим, як зміною мови навчання, тим паче «Положення про освіту» надає право обирати мову навчання саме вчителям. Якби ми були щасливі, якби нам дозволили вирішувати, в якому обсязі викладати німецьку! Ми не маємо цього права: нам дозволено вирішувати лише, коли вилучати рідну мову зі шкільного вжитку, на першому році навчання чи трохи пізніше. Чим швидше нам вдасться позбутися даної проблеми,

тим більше ми виявимо «працелюбності, педагогічної майстерності» [12, с. 8]. Дані рядки резонують ще палаючою надією, сподіваннями на врегулювання мови викладання з перевагою терезів в бік тішинських поляків.

Не полишали спроби юридичної гармонізації чинного законодавства юристи П.П.Т., вказуючи на відсутність норми права, регулюючої діяльність польських народних шкіл. Про це йдеться у наступній заяві: «У Силезії на законних підставах діє лише народна школа з німецькою мовою навчання, народна школа з польської мови навчання не має навіть в планах. Освітні програми в Тішинській Силезії запроваджують народну школу для польського населення зі змішаною мовою викладання: німецько-польської. Це не зрівноважена школа з німецькою і польською мовами викладання, оскільки польська мова не має таких самих прав, як німецька, а переважно або виключно німецька школа, точніше кажучи, німецькомовна, з польською мовою в деяких класах [13, с. 21]. Висвітлені обставини демонструють нам занепокоєння польських педагогічних кіл, їх чітке усвідомлення невиконання законодавчих імперативів, нехтування державними гарантіями на практиці. Реалії тогочасного тішинського краю були неприхильні до розбудови польськомовної освіти.

Товариство пояснювало на шпальтах свого часопису історичні передумови, відділення Тішинського краю від Польщі наступним чином: «Відносини з Польщею носили комерційний характер. Сіль привозили з Польщі. Везли хутра, шкури, віск і волів у великій кількості, до того ж на польські землі привозили зі сходу, т. зв. східні товари: шовк і коріння. У XVI ст. столітті торговельні шляхи змінилися, весь торговельний потік повернувся після з'єднання каналу між річками Одра з Шпрее та Ельбою на північ у напрямку до Гамбурга, більше того, Силезія отримала пряме сполучення. У Силезії не було жодного вищого навчального закладу. Молодь, спрагла освіти, прямувала до Кракова, Праги та Лейпцига. Вроцлавський університет був заснований єзуїтами лише у 1702 р. Під час прусського та австрійського панування основною метою вищих шкіл була германізація [14, с. 8]. Таким чином, край був інтегрованим в німецький простір в торговельно-економічній галузі та науково-освітній.

Шкільна статистика в Тішинському повіті свідчить про 77 шкіл із 158 класами: 40 з них однокласні, 20 дво-, 7 три-, 3 чотири-, 5 п'яти- і 2 шестикласні школи, 67 шкіл з польською мовою

і 10 з польсько-німецькою мовою. мова навчання. Цей рік показав збільшення на 20 класів. Було 2 приватні школи, одна з них була п'яти, друга однокласна. У школі навчалася 12 462 дитини, а в народних школах – 12 206 дітей, середніх – 78. В них працювало 116 учителів [15, с. 13].

П.П.Т. наголошувало в свої діяльності, що «права рідної мови кожної національності в школі, як мови навчання, передусім досить чітко і виразно визначені в статті 19 конституція австрійської конституції, яка постановляє: усі національності держави рівні і кожна нація має непорушне право зберігати і плекати свою національність і свою мов [16, с. 1].

Детально визначено вирішення конфліктового питання в основному законі Австро-Угорщини: «В Силезії, населеній німцями, поляками і чехами, можуть бути тільки народні школи з мовами навчання німецькою, польською та чеською. Народні народні школи з двома мовами навчання, тобто так звані «утраквістичні» школи, не мають законної основи. (стаття 19 розд. 3 і 6 Державного шкільного статуту) [17, с. 3]. Як бачимо Товариство зауважує, що в Тішинській Силезії було порушення окресленої статті, школи з двома мовами викладання існували і домінуючою мовою викладання була німецька.

Вказували на необхідності дотримуватися положень закону з боку державних органів: «закон щодо права визначати мову навчання не може стосуватися суто польських гмін. Якщо в такій гміні місцева Шкільна Рада чи Гмінний департамент прийняли німецьку мову викладання, тоді державна шкільна влада повинна скасувати таку резолюцію, що суперечить основним законам і державному шкільному закону [18, с. 4]. Як бачимо, Товариство планувало діяти лише в законних межах чинного законодавства, обираючи інструментом свого впливу комунікацію з державними органами та спонукання їх до реагування.

Товариство констатувало, що законність в австрійській державі ігнорувалася на всіх владних рівнях. Так: «Завдяки шкільній політиці Силезької національної шкільної влади, сьогодні, після більш ніж 30 років існування закону про державну школу, ми знаходимося на початковій позиції захищаючи польську народну школу, ми повинні розпочати акцію із боротьби за справедливе й об'єктивне застосування державних законів до польського населення в Силезії, інакше кажучи, наше суспільство в країні має набути в державних службовців ті права, які вже стали

юридично обов'язковими на всій території країни [19, с. 5]. Даний інформаційний фрагмент описує абсолютну безкарність австрійських чиновників на протязі десятиліть та рішучість Товариства в обороні законних прав польського шкільництва.

Окремим видом діяльності П.П.Т. були роз'яснювальні лекції, які надавали концентровану інформацію, щодо найбільш актуальних проблем організації. Наприклад, повідомлялося що, «відбулася лекція колеги Адамчика про «необхідність юридичної допомоги вчителю» [20, с. 11], доповідач наголосив, що у вчителя ще багато ворогів, які свідомо прагнуть підірвати його авторитет, позбавити займаної посади вчителя, підірвати його позицію в соціальній ієрархії, яка йому надає законодавство. Він обґрунтував необхідність юридичної допомоги вчителям, а потім визначив позицію вчителя в кореляції з своєю нацією, гміною, депутатами, владою та урядом. Під час лекції розгорнулася жвава дискусія, в якій взяли слово доповідачі.

Зверталися до закордонного досвіду. В наступному сенсі: «Згідно з офіційною статистикою, у Швейцарії з населенням 3 130 000 осіб є 4634 народні школи, які відвідують 473 058 дітей. Чисельність вчителів і вчительок становить 10116, тобто в середньому на одного педагога припадає 46 дітей. Останнім часом щорічні витрати на народні школи склали понад 30 мільйонів франків [21, с. 3]. Як бачимо статистика Швейцарії яскраво демонструє нам набагато більш вигідні умови для навчання швейцарських школярів, де на вчителя припадало майже в два рази менше учнів ніж в Тішинській Силезії та задовільне фінансове забезпечення галузі. Тішинській край в окреслений період мав пройти довгий шлях аби наздогнати показники альпійської країни.

Повертаючись до проблеми мови викладання Товариство звертало увагу на повну невідповідність відсотку польського шкільництва і мови викладання: «У Тішині нікого не хвилювало, скільки дітей у першому класі взагалі не розуміють мови навчання. Школи німецькі, незважаючи на значний відсоток польських дітей. В інших місцях, наприклад у Яблонкові, є німецько-польська школа з німецькою мовою навчання з четвертого класу, хоча в Яблонкові, згідно з державною статистикою, 86% поляків і 14% німців». Дійсно, відсутність у дітей навіть початкового рівня володіння німецькою перетворював подібний процес в фарс, не в процес оволодіння знаннями з боку школярів, а в тотальну симуляцію.

Формує чітку картину і демонструє нам фундамент проблеми наступна сентенція: « За відсут-

ності будь-якої законної опіки над рідною мовою польської громади в містах із змішаним населенням і через цілковиту пасивність шкільної влади щодо мови викладання виник справжній хаос різних народних шкіл у мовному відношенні. Ми маємо лише німецькі та чеські школи з переважно польською молоддю, німецько-польські школи з переважної більшості польської молоді, польсько-німецькі школи без німецьких дітей» [22, с. 6]. Дійсно, подібна могла занепокоїти будь-яку педагогічну спільноту, ситуація нагадувала заплановану антипольську політику з боку влади, яка націлено ігнорувала проблеми з метою онічення польської молоді.

Гаслом досліджуваної організації можемо вважати наступні рядки: «Тому наша позиція щодо мови навчання в містах зі змішаним населенням дуже проста і може бути підсумована коротким реченням, яке стало правилом у сусідній Моравії: «Польська дитина всюди належить до польської школи, німецька дитина належить до німецької школи». Скрізь, де є достатня кількість польських дітей, передбачена національним законом від листопада 1901 р., мусимо рішуче вимагати створення народної школи з польською мовою викладання» [23, с. 7]. Отже, вимога творення окремої польської школи де проживають польські школярі та перманентний тиск на владні структури були основою та інструкцією до дій в П.П.Т.

Розглянемо який мав бути підхід до визначення мови викладання в школі. «Мова навчання в першому класі залишається мовою викладання у всій школі і дає їй назву. Якщо, наприклад, виявиться, що є потреба ввести польську мову до викладання в першому класі, то вона повинна залишатися викладовою і в найвищому класі, і така школа має характер і назву польської школи» [24, с. 10]. Таким чином, зрозумілим стає методика долучення школи до мовної когорти регіону. Саме першокласники були тим індикатором, який конфігурував статус школи. Таким чином кожний рік статус школи міг змінюватись в залежності від переважаючої кількості першокласників, польсько, або німецькомовних.

Займалися дослідженням у напрямку епістемології та дидактики, оприлюднюючи результати своїх досліджень. Стверджувалося, що: «Уважне дослідження нашого власного психічного життя передбачає певну здатність до «абстрагування». Перш за все, це вимагає великих зусиль, щоб відірватися від наших думок, від захоплюючих видовищ і звуків зовнішнього світу, щоб зосередити їх на невидимих і недоторканих явищах свого

внутрішнього духовного світу» [25, с. 14]. Дані рядки характеризують організацію, як не лише гравця в практичній площині, але й як теоретика в царині педагогічної науки.

Сформувався наступна позиція П.П.Т і до по-заорганізаційних вчителів. «На нашу думку, нова організація учителів семінарії не повинна послабити дружніх стосунків між учителями семінарії та народними вчителями. Викладачі-семінаристи повинні входити до складу «Педагогічного товариства» з метою поширення нових педагогічних ідей серед народних учителів і працювати над удосконаленням народної освіти» [26, с. 20]. Як бачимо, П.П.Т. було відкрито для всіх педагогів краю, які провадили навчання польською мовою. Відкритими двері організації були і для вчителів які закінчували новий на той час фаховий навчальний заклад з підготовки педагогів, який називався семінарією.

Проводилися Товариством численні наради по всім великим населеним пунктам краю. Так: «16 червня цього року відбулося чергове засідання Педагогічного гуртку в м.Устроїні в приміщенні 6-класній школі міста. Єжи Міхейда проводив лекцію із загальної історії на тему: “Тадеуш Костюшко”» [27, с. 26; 28, с. 27]. Як бачимо лекції з історії були звичайною практикою засідань Товариства. Лекції сприяли поглибленню знань широкого кола вчителів з історичних витоків польської громади. Тематика лекцій була акцентована на революційних подіях, національних героях, моментах консолідації польського суспільства.

Відбувалися виступи на засіданнях з тематики соціального захисту членів організації: Так: «З лекцією про касу взаємодопомоги виступив член Товариства Буковські. Доповідач зауважив із самого початку, чому 8 років тому було засновано Фонд взаємодопомоги, пояснив його цілі на підставі статуту, визначив причини тимчасового застою, процитував, як потрібно буде розподіляти кошти на майбутнє, щоб забезпечити його розвиток» [29, с. 29]. Даний фрагмент інформує нас про існування органу соціальної підтримки організації, який діяв протягом майже десятиліття і знаходився в незадовільному стані.

Цікавилися члени організації і досвідом азійських держав. Так: «У Японії є 20 856 народних шкіл з 80 672 учителями та 12 227 вчительками. Їх відвідують 2 785 697 хлопчиків і 1 897 901 дівчат. У середньому це 50 учнів на педагога» [30, с. 30]. Як бачимо завантаженість японських вчителів наближається по показникам до швейцарських шкіл.

Діяльність П.П.Т. не оминала увагою і напрям добродійності, а саме утримання непрацевдатних членів організації. Декларувалося, що: «Головне ж завдання відділу – докласти всіх зусиль до збільшення фондів, щоб у найкоротші терміни відкрити у власному приміщенні притулок для хворих і недієздатних учителів. Тільки чинники, переважно мізерність коштів затуляє втілення в життя даної ідеї, гуманітарної мети нашої організації» [31, с. 14]. Інформують дані рядки нас про перші кроки в напрямку власної системи соціального забезпечення Товариства. Організація намагалась створити умови для вмотивованої праці вчителів, адже відчуття соціальної безпеки, належні умови життя у випадку непрацевдатності психологічно сприяли якості роботи педагогів – членів Товариства.

Повертаючись до закордонного досвіду прослідковуємо, наступне: «Скільки коштує на рік утримання одного учня в державних школах Нідерландів:

- в університеті 791'01 злотих;
- на політехніці 421'95 злотих;
- у молодшій школі 280'43 злотих;
- у семінарі 782 21 злотих;
- в народній школі 30'61 злотих;
- у приватних народних школах – 4,86 [32, с. 15].

Дана статистика інформує нас про нормальне забезпечення учнів в Нідерландах, водночас описує інтерес П.П.Т. до стану фінансування освітньої галузі Європи. Підтверджує, що моніторинг статистичних даних освітніх систем світу був базовим елементом діяльності Товариства.

Члени Товариства брали участь в міжнародних заходах. Так: «Відділ Товариства вислав на національний з'їзд, що відбувся у Львові 31 травня і 1 червня, двох делегатів, які вперше брали участь у секції національної оборони, де д-р. К. Врублевський прочитав лекцію «Національний рух у Тішинському князівстві» [33, с. 19]. Таким чином, не оминали представники П.П.Т. національні форуми педагогів не забуваючи під час участі про місію з донесення історичних відомостей про Тішинський край, про повстанську діяльність краю і культурну єдність з великим польським народом.

Інформативною була доповідь на віче в м. Опаві. Так: «Правління Силезького національного товариства вчителів в м.Опаві скликало 2, 3 і 4 червня цього року вчительське віче у Тишині. Доповідач підняв деякі поточні професійні питання і завершив свої аргументи такими резолюціями:

Таблиця 1

Рік	Кількість членів	Звичайних	Надзвичайних
1896–1897	33	28	5
1897–1898	35	30	5
1898–1899	38	33	5
1899–1900	38	33	5
1900–1901	40	34	6
1901–1902	49	43	6
1902–1903	60	52	8
1903–1904	71	62	9
1904–1905	84	70	14
1905–1906	100	86	14

1. При призначенні вчителів на вакантні посади шкільне керівництво має враховувати, перш за все, кваліфікацію та вислугу років;

2. Вчителі з-за меж Силезії, у разі призначення їх на посади в Силезії, повинні бути зараховані до статусу найнижчої категорії працевлаштування;

3. До років служби повинні бути залічені роки до кваліфікаційного іспиту;

4. Скасувати таємницю професійного кваліфікаційного іспиту та запровадити публічний кваліфікаційний іспит;

5. Департаментські школи і народні школи не повинні перебувати під спільним управлінням.

Збори ухвалили резолюцію одноголосно [34, с. 1]. Як можемо прослідкувати, важливими були на думку представників організації збереження статусу вчителів краю, гарантії при працевлаштуванні та прозорість доступу до професії, шляхом відкритості складання іспиту.

Про активність членів організації декларує наступний фрагмент: «Про цінність товариства слід судити з того, з яким бажанням і скільки членів того товариства йшло на роботу. Якого ефекту досягло товариство своєю роботою? Що стосується кількості відвідувачів, то тішинське коло не тільки не залишилось на минулорічному рівні, але й значно зменшилося. Минулого року рядових членів кола було 44. На збори приходило в середньому 19–48% рядових членів. Є 11 надзвичайних членів, з яких жоден не відвідував засідання. Коли постійні та надзвичайні члени збираються знову разом, кількість присутніх на зборах становить 36%, порівняно з 64% звичайних членів і 52% усіх членів минулого року. Сучасні показники відвідування вказують на те, що коло відійшло на крок назад [35, с. 6]. Прослідковуємо негативну тенденцію, відвідування засідань було на низькому рівні, надзвичайні члени взагалі не цікавились справами організації. Даний інформаційний фрагмент окреслює організацію, як химерну структуру, справжню участь в якій приймали одиниці реальних діячів.

З наступного фрагменту можемо прослідкувати на прикладі сегменту організації міста Фриштак кількість членів в розрізі за десятиліття. Відомо, що: «Число членів наприкінці 1905–1906 рр. було 100, а наприкінці 1904–1906 рр. – 84. Отже, протягом 1905–1906 рр. кількість членів збільшилася на 16 чоловік. Число членів від заснування Кола (8 жовтня 1896 р.) зростало наступним чином (див. табл. 1) [36, с. 7].

Отже кількість членів організації динамічно зросла на папері, протягом десятиліття. Активізу-

вався ріст з 1902 до 1906 рік. З щорічним приростом в 20–25%.

Проводили лекційні збори і в Яблоньковському Колі організації: «Було сім доповідей, а саме:

1. «Про Корнеля Уейського» (доповідач д-р Врублевський);

2. Індивідуальна та соціальна педагогіка (доповідач п. Бадур);

3. «Про потребу правової допомоги вчителям» (доповідач д-р К.Адамчик);

4. «Про тілесні покарання» (доповідач п. Матула);

5. «Про необхідність правової допомоги вчителям» (доповідач д-р Адамчик);

6. «Про психологію» (д-р. Канія);

7. «Природа як джерело естетичних вражень» (доповідач п. Юрса).

Практичних занять було три:

1. «Про Альпи» (доповідач п.Вальський).

2. «Малювання м'яча» (доповідач п.Войнар).

3. «Про тепло» (доповідач Ченчало) [37, с. 9].

Як можемо прослідкувати напрямки інтересів з огляду на теми доповідей були широкими. Доповіді буди присвячені як історичним сюжетам, психології так і соціальному забезпеченню членів організації.

«Революційним» був заклик Товариства до запровадження посади лікаря в народних школах. «Чути все більше голосів, які закликають до запровадження посади шкільного лікаря. Тому це питання не повинно зникати з порядку денного наших і чужих зібрань, і ми повинні стукати до совісті влади і громадськості від імені ввірених нам дітей, доки законна вимога не буде прийнята до уваги. Завжди ставимо знак оклику до слів шкільний лікар і позначаємо категоричний імператив необхідності» [38, с. 16]. Як бачимо з даних рядків організація цілком підтримувала створення посади лікаря і вважали її необхідно. Всіма

можливими для Товариства засобами намагалися донести цю нагальну потребу до влади.

Негативно оцінювалось Товариством запровадження в Швейцарії окремих шкіл для дітей з особливими потребами. З приводу цього заявлялось: «Відкрито в Женеві кілька років тому «Classes speciales d'anormaux» тобто для дітей чий розумові здібності, незалежно від того, чи він такий генетично, чи ослаблений в результаті хвороби, не розвивається нормально» [39, с. 21]. До даного факту, організація ставилася як до неприйняттого феномену, вважали що всі діти не зважаючи ні на що мають вчитися разом в стінах однієї школи.

Негативно ставилась організація і до тогочасної культури копіювання усього німецького до польського снобізму. Підкреслювалось, що: «Під час районної конференції, розмова ведеться польською та німецькою мовами, хоча вчителі цих шкіл працюють у школах з польською мовою навчання. Є такі, що соромляться вживати рідної мови з ганьбою для себе, а ще більша ганьба тим, хто приїхав на конференцію з Галичини і видає себе за німців» [40, с. 22]. Як бачимо, не полишали

члени П.П.Т. свою боротьбу з германізацію польського суспільства, особливу небезпеку вбачали в германізації педагогів, які були ретрансляторами культури молодому польському поколінню.

Висновки. ПТП залишив по собі чимало досягнень не лише в організаційному, а й у царині побудови смислів, формування громадської думки, світогляду польської громади. Діючи в часи національної неволі, Товариство сприяло розвитку польської освіти в краї та креації ефективної мережі осередків діяльності народних учителів. У Польщі Товариство займалося організацією просвітницьких заходів серед членів, акцентуючи увагу на професійній підготовці науково-педагогічного складу. Все це сприяло росту ініціативності і відданість викладачів, вмотивованості їх праці, зростанню дидактично-виховної роботи в школі. Організація залучала до власної практики досвід розбудови освітньої мережі країн Європи та Азії. Критикувала та комунікувала з державними інституціями з метою поліпшення ситуації з польською національною освітою.

Список літератури:

1. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 1. С. 1.
2. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 1. С. 2.
3. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 1. С. 3.
4. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 1. С. 4.
5. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 1. С. 5.
6. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 1. С. 6.
7. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 1. С. 7.
8. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 1. С. 12.
9. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 1.
10. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 2.
11. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 3.
12. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". С. 8.
13. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 21.
14. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 8.
15. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 2. С. 13.
16. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 5. С. 1.
17. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 5. С. 3.
18. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 5. С. 4.
19. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 5. С. 5.
20. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 5. С. 11.
21. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 7–8. С. 3.
22. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 7–8. С. 6.
23. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 7–8. С. 7.
24. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 7–8. С. 10.
25. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 7–8. С. 14.
26. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 7–8. С. 20.
27. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". № 7–8. С. 26.
28. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 7–8. С. 27.
29. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 7–8. С. 29.
30. Miesiecznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. № 7–8. С. 30.

31. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1903. Nr. 4. C. 14.
32. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1903. Nr. 4. C. 15.
33. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Cieszyn. Nr. 6. C. 19.
34. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Cieszyn, czerwiec 1903. Nr. 6. C. 1.
35. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". 1906. Nr. 9–10. Cieszyn. C. 6.
36. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Nr. 9–10. Cieszyn. C. 7.
37. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Nr. 9–10. Cieszyn. C. 9.
38. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Nr. 9–10. Cieszyn. C. 16.
39. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Nr. 9–10. Cieszyn. C. 21.
40. Miesięcznik Pedagogiczny Organ "Polskiego Towarzystwa pedagogicznego w Cieszynie". Nr. 9–10. Cieszyn. C. 22.

Zhurba M. A., Prykhodko M. M. THE POLISH PEDAGOGICAL SOCIETY OF TYSHYN SILESIA IN THE FIRST QUARTER OF THE 20TH CENTURY (BASED ON MAGAZINE MATERIALS)

Information is provided about the achievements of Tiszyn teachers, the process of formation of their national consciousness, the initiation of traditions that have become the basic component of the pedagogical culture of modern Polish school workers is analyzed. It is the understanding of the progress of the pedagogical society in Poland in the days of non-independence that provide us with motivational incentives to build a modern Ukrainian educational system.

This research is an attempt to join the thematic discourse. The considerations set forth in this survey do not pretend to be exhaustive and final on the way to filling all the gaps in the history of the outlined organization. This article is limited only to the actualization of a number of thematically selected plots, the researched topic, and the demonstration against this background of almost thirty years of activity of the Polish Pedagogical Society.

It has been observed that the beginnings of the organized professional movement of Polish teachers in Upper Silesia should be traced back to the times when the northern part of the region was part of the German state, and the southern part, i.e. Tiszyn Silesia, was part of the multinational Habsburg monarchy. It was on this piece of land that in 1889, thanks to the efforts of several Polish teachers, the first pedagogical organization in Silesia was created – the Polish Pedagogical Circle, transformed a few years later into the Polish Pedagogical Society (PTP).

The activities of the Polish Pedagogical Society are inscribed in the history of education in Tiszyn Silesia. This organization played a leading role in the formation of the national consciousness of teachers and in inspiring teachers to improve their qualifications, as well as in the development of textbooks and teaching aids.

Thanks to the work of the Society, a platform of the Polish intelligentsia was created, which later, in 1918, was able to form an educational network, administration and other educational institutions in the free Polish state on its basis.

The path that led Tiszyn pedagogues from unorganized attempts at personal contacts, through timid attempts at communication, to the organization of conferences and the first forms of self-organization, to the founding of Polish Pedagogical Associations.

The history of the described organization is a good example of the formation and development of one of the most important segments of the Polish intelligent, which originates mainly from the peasant population – local teachers.

The main milestones of the organization's activity are outlined, the most significant moments of its history are highlighted. On the basis of a wide array of documentary sources, the organizational, social-communication, and financial functions of the Society were traced.

Key words: national self-awareness, Polish pedagogy, publishing activity, means of communication, articulation of interests, modernization of education.